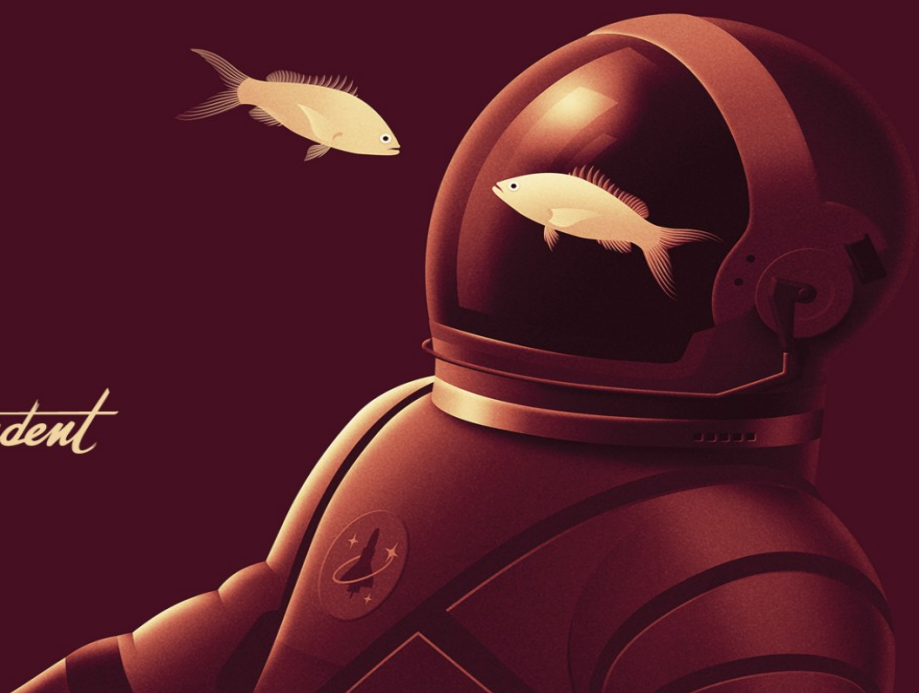

MARJOLIJN
VAN HEEMSTRA

IN LICHTJAREN HEEFT NIEMAND HAAST

EEN ZOEKTOCHT NAAR MEER
RUIJTE IN ONS LEVEN

*de
Correspondent*

**MARJOLIJN
VAN HEEMSTRA**

**IN
LICHTJAREN
HEEFT
NIEMAND
HAAST**

EEN ZOEKTOCHT NAAR MEER
RUIJITE IN ONS LEVEN

*de
Correspondent*

Als we in deze tijd ergens te weinig van hebben, dan is het ruimte. Ruimte in onze agenda's. Ruimte in ons hoofd. Ruimte in ons leven.

Maar wat als we het bestaan vanaf de grootst denkbare afstand bekijken?

Marjolijn van Heemstra neemt je mee op een intrigerende reis door de ruimte die we op aarde missen, en de ruimte die ons tegelijkertijd overal omringt. Langs de vierkante meters waarop we elkaar in de weg lopen, tot de cirkels die we trekken om de zon. Want terwijl de wereld benauwender wordt en ons leven gehaaster, ontdekte ze: in lichtjaren heeft niemand haast.

Schrijver, dichter en theatermaker Marjolijn van Heemstra is al jarenlang gefascineerd door de ruimte. Haar roman *En we noemen hem* werd genomineerd voor de Libris Literatuur Prijs en in acht talen vertaald.

© 2021 Marjolijn van Heemstra

Dit ebook is gemaakt op basis van druk 1 (mei 2021).

Omslagontwerp: Stella Grabarić & Martijn van Dam

Art direction: Harald Dunnink

Illustratie auteur: Cléa Dieudonné

Redactie: Harminke Medendorp

Eindredactie: Andreas Jonkers

Correctie: Annelieke Tillema

Zetten: Frank August

Productie: Floor von Dülmen Krumpelmann

ISBN 9789083078953

NUR 320

www.decorrespondent.nl

Dit boek is een uitgave van journalistiek platform *De Correspondent*. Wil je vrijblijvend kennismaken?

Ga naar corr.es/myh2i en ontvang elke zaterdag een gratis artikel in je inbox!

INHOUD

- [1. Verlangen naar uitzicht](#)
- [2. *The attitude of an astronaut*](#)
- [3. Therapeutisch naar de aarde staren](#)
- [4. Ruimtevaarders zonder sterren](#)
- [5. Ik ben zo groot als wat ik zie](#)
- [6. Kosmologisch bewustzijn](#)
- [7. De geheime ademhaling van de aarde](#)
- [8. Een antwoord op de verte](#)
- [9. Het museum van de maan](#)
- [10. Zonsondergang op Mars](#)
- [11. De mythe van de menselijke anatomie](#)
- [12. Het heden doet er steeds minder toe](#)
- [13. Een schaduwwereld binnen handbereik](#)
- [14. Sterrenstelsel Dwingeloo](#)
- [15. Nergens, ergens, overal](#)

16. Natuurparken aan de hemel

17. In lichtjaren heeft niemand haast

18. Nachtwacht

Bronnen

Dankwoord

VERLANGEN NAAR UITZICHT

Het is de warmste zomer ooit gemeten, alles voelt klam – het laken, mijn kussensloop, de benen van David, de man die al jaren mijn verloofde is. Volgens mijn telefoon is het 3.32 uur, wat betekent dat ik al viereuhalf uur wakker lig. Een nieuw record. Ik luister naar de ventilator die op volle toeren draait, een ritmisch *woesj woesj*. Tegen de hitte helpt het ding niet maar de bewegende lucht houdt de muggen weg die ons deze nachten belagen. David beweegt onrustig in zijn slaap. In de kamer links van ons liggen onze kinderen bezweet in hun bedden.

Het slaapkamerraam staat open, zoals alle ramen op het plein waaraan we wonen. Iedereen probeert wat wind te vangen op de benauwde verdiepingen. De laatste nachtbrakers zijn naar bed, de eerste vogels moeten nog ontwaken. Het is die onbestemde tijd die je officieel ochtend noemt maar die voelt als nacht. Een tussentijd, de pauze voor een volgende ademhaling.

Ik zou moeten opstaan, deze schaarse rust benutten. Mails beantwoorden, rekeningen betalen, een gedicht schrijven. In plaats daarvan zap ik langs de *stories* op mijn Instagram-account. Splinters woede en verontwaardiging, afgewisseld met blokjes zelfpromotie. Poëzie en politiegeweld, goede recensies en kwade opiniestukken, recepten voor vegan döner gevolgd door een aanklacht tegen het patriarchaat. Ik plaats hartjes en duimen en deel tot het me weer eens duizelt van alle strijd die moet worden beslecht. We zijn pas iets over de helft, maar 2019 is nu al uitgeroepen tot Jaar van het Protest: klimaatspijbelars, de gelehesjesbeweging, straatprotesten in Hongkong, Soedan, de Verenigde Staten.

Een melding. Een Amerikaanse activist die ik volg gaat live. Ik klik en kijk

– ‘*We live in broken communities*’, zegt ze. En ik denk aan onze volkswijk waar de gentrificatie gierend uit de hand loopt. Koffietentjes met *flat whites* verdringen de theehuizen, elektrische bakfietsen jagen de Canta’s van straat. ‘Kutyuppen met koophuizen’, moppert een buurvrouw bij elke bakfiets die voorbijkomt. ‘Wij hebben ook een koophuis’, zei ik laatst voorzichtig toen we samen bij de zandbak zaten, waar haar kleinzoon en mijn zoon met schepjes op een plastic emmertje ramden. ‘Vertel mij wat’, zei ze, en ze liep weg om oploskoffie voor ons te halen.

Toen ze terugkwam prees ik haar koffie met een veel te hoge, harde stem. Uitslover. ‘Het zijn niet alleen de yuppen maar ook de Syriërs’, zei een buurman vlak daarna. Dat zijn zoon niets betaalbaar kan vinden, zei hij, komt doordat alle woonruimte die vrijkomt naar Syriërs gaat. Sindsdien vraag ik Mohammed, de Syriër met wie ik wekelijks Nederlands oefen, of hij ergens anders af wil spreken dan bij ons thuis, uit angst dat deze buurman zijn vermoedens bevestigd ziet – de samenzwering van yuppen en vluchtelingen.

Ik word doodmoe van mijn goede bedoelingen, van het deprimerende gevoel dat we op honderden manieren verdeeld zijn, waardoor elke toenadering bevochten moet worden, steeds opnieuw, en als de buurman zucht dat de wereld een teringtyfuszooi is kan ik dat alleen maar hartgrondig beamen.

3.42 uur zegt mijn telefoon nu, ik zou toch zweren dat er minstens een half uur is verstreken sinds de vorige keer dat ik keek. De Insta-activist zegt dat er ruimte moet komen voor stemmen en verhalen die we negeren omdat ze ons ongemakkelijk maken. Ik wil haar vragen of ze die opvatting algemeen geldend vindt, of ze pleit voor een radicale vrijheid van meningsuiting – alle verhalen op tafel betekent ook de verhalen die ons niet aanstaan, die misschien zelfs ondermijnen waar we in geloven. Ik begin mijn vraag in te typen maar voordat de zin goed en wel in mijn scherm staat is ze van onderwerp veranderd.

Ik swiipe weer door de stories, klik op een link naar een video over de ecocide in de Amazone. Elke seconde, zegt de voice-over, wordt er anderhalve hectare regenwoud geveld. Ik tel tot tien. Vijftien hectare. Ik probeer uit te rekenen hoeveel bomen, planten, struiken, mierenhopen, vogelnesten, schimmels, vlinders, vliegen er nu voorgoed zijn verdwenen.

Ik stop met tellen maar de tijd tikt door. Werelden gaan verloren en ik lig hier in de schemering met een gevoel dat ik niet anders kan omschrijven dan als zinkend.

Sinds deze hitte begon zink ik 's nachts weg in het blauwe licht van mijn scherm. Ik hoop zo op regen, op een beetje wind, op zijn minst een dalend kwik, maar op de site van het KNMI verandert er maar niets aan de voorspellingen. Droogte. Droogte. Droogte.

Onze voortuin ligt pal op het zuiden. De hele dag blaast de zon haar verschroeiende hitte op de planten en tegels. De bomen op het plein staan te ver, hun schaduw bereikt ons niet. Het enige dat uit de stoep voor ons huis omhoogschiet is een lantaarnpaal, die 's nachts zijn vieze gele licht langs de randen van het gordijn naar binnen schijnt.

Dat licht stoort me, al sinds we hier wonen. Alsof we elke nacht opnieuw in een spotlight slapen. Ik knijp mijn ogen samen, zoek iets in de schemering. Een inzicht, nee, een uitzicht. Dat is het: ik zoek uitzicht, vergezicht. Het lukt me niet voorbij deze hete nacht te kijken. Alsof de horizon stiekem mijn kant is opgekropen, van een verre lijn langzaam is veranderd in een dikke, schreeuwerige streep die mij het zicht ontnemt. Het zoemen van de ventilator lijkt luider te worden. *Woesj woesj*. Ik ben mijn uitzicht kwijt, de toekomst kwijt, zo voelt het, kwijtgeraakt als een fietsleutel. Dat kan niet, mág niet: kinderen hebben, maar geen toekomstperspectief. Welk hoopvolle verhaal kan ik ze vertellen? Voor een verhaal is samenhang nodig en het is alsof alles langzaam maar zeker op zichzelf komt te staan. Bomen zonder bos, vogels zonder zwerm, vissen zonder school en de mens in het benauwde hokje van de eerste indruk. Wat in mijn geval betekent: wit, links, vrouw en zelfs zonder bakfiets bakfietsmoeder. Waar kunnen we nog oversteken naar iets of iemand buiten onszelf? Meer zijn dan wat we op het eerste gezicht lijken?

Ik ben bang dat we zo goed worden in het benoemen van wat ons van elkaar onderscheidt dat er straks geen taal meer is om te spreken over wat ons verbindt. Ook woorden sterven uit en daarmee manieren van denken. Soms is het benoemen van de verschillen noodzakelijk. De strijd tegen ongelijkheid begint bij het zien van de ongelijkheid. Maar hoe kunnen we overbevissing, ontbossing, klimaatontwrichting tegengaan als de mensheid in splinters uit elkaar ligt?

4.10 uur. Ga slapen, of stop in elk geval met malen. Er zijn ook hoopvolle

verhalen. Mijn bureaublad staat er vol mee.

Ik klik op een video over mensen die zonder plastic leven, broeken dragen van papier. Het helpt niet. Hoelang loop ik nu al met de doorzichtige vuilniszakken naar de plasticcontainer naast de moskee? Hoeveel foto's van die zakken heb ik al niet geüpload op de website van het recycleplatform waar we sparen voor een eigen wormenhotel? Ik wil niet eens een wormenhotel.

Je moet ergens beginnen, is mijn dagelijkse mantra. Maar al dit beginnen betekent vooral met van alles stoppen. Stoppen met vlees, met zuivel, met vliegen. En mijn pogingen voelen ontoereikend, als een reeks wiegeliëdjes. Mezelf in slaap sussen met onbespoten groente en een klimaatneutraal huis. Het werkt niet. Ik slaap niet, ik lig wakker.

Ik scrol verder door mijn tijdlijn, klik op een link naar een stuk over *ecological grief* in Groenland, waar mensen de effecten van de klimaatcrisis elke dag om zich heen zien en rouwen om hun verloren wereld. De Australische hoogleraar Glenn Albrecht heeft voor hun toestand een naam bedacht: *solastalgia* – een samenstelling van het Latijnse 'solacium', dat troost betekent, en het Griekse woord voor pijn, 'algia'. Waar je vroeger troost vond in het landschap, vind je nu pijn.

Misschien is dat waar ik aan lijd, maar mijn zinken heeft niet alleen betrekking op het landschap. Het is de verdeeldheid in onze buurt, onze stad, het land, het gebrek aan samenhang. Het is de dagelijkse stroom apocalyptische berichten; over woningnood, de burn-outepidemie, gevluchte mensen die leven achter hekken, het sterven van de democratie en van de laatste noordelijke witte neushoorn. Het is mijn buurman verderop die woedend is dat Zwarte Piet hem is afgepakt. Het is mijn overbuurvrouw die de klimaatcrisis een links complot noemt. Dit jaar gaat ze voor het eerst in haar leven een vliegreis maken en nu moet ze zich daar ineens voor schamen vanwege klimaatgekkies als ik die petitie tekenen tegen de luchtvaartindustrie. Terwijl ik alle continenten van de wereld zag in de jaren dat zij met het gezin de vakanties thuis doorbracht op veertig vierkante meter.

Ik zink terwijl mijn kinderen een paar meter verderop in hun bedden liggen en denk aan een strofe uit het gedicht van Fernando Pessoa dat een vriendin ooit aan me voorlas:

Vorbij de bocht in de weg
ligt misschien een plas, en misschien een kasteel
En misschien alleen de voortzetting van de weg.
Ik weet het niet en vraag het niet.
Zolang ik op de weg loop en voor de bocht
kijk ik naar de weg slechts voor de bocht,
want ik kan niet anders zien dan de weg voor de bocht.

En hoe prachtig en troostend ik die regels vond, terwijl ik het nu benauwd krijg van die weg zonder zicht op de verte. Solastalgia. Ik wil bovenkomen, de bocht voorbij, het dal en de bergen zien. Ik zoek een pad dat mij langs de doemscenario's leidt, langs de deeloplossingen, de versplintering – naar een groot en adembenemend uitzicht.

'*Things fall apart*', zegt de Amerikaanse Insta-activist nu. Is dat niet een boektitel? Wie schreef dat ook alweer? Ik wil het googelen maar nu praat de activist verder over de '*brokenness*' die ze om zich heen ziet en ik gooi de klappende-handen-emoji in de livestream, voor dat woord. Gebrokenheid, precies wat ik voel. Ik denk aan een beroemde foto, de *Hubble Ultra Deep Field*, genomen door de Hubble-ruimtetelescoop die zo'n 550 kilometer van de aarde zweeft.

Op de foto zie je een diepzwart vlak vol oplichtende scherven. Licht dat varieert van felwit tot een zacht soort oranje, van tl tot gloeilamp, en als je goed kijkt verschillen alle scherven van vorm. Vreemde spiralen, fonkelende slakkenhuizen, sommige scherven lijken op de ster van Bethlehem met naar alle windrichtingen scherp uitstekende punten.

De foto is de samenstelling van een serie observaties die de telescoop maakte van september 2003 tot januari 2004. Wat losse lichtscherven lijken, zijn in werkelijkheid drieduizend sterrenstelsels, lichtjaren van ons vandaan in het sterrenbeeld Oven. '*We saw to the edge of all there is*', schreef Tracy K. Smith in haar gedicht over observaties van de Hubble-telescoop. '*So brutal and alive it seemed to comprehend us back.*'

Als je weet waar je naar kijkt, is de foto overweldigend. Een onopvallend stuk duisternis boven ons hoofd blijkt te gloeien en te glinsteren. Sommige

lichtscherven zijn de oudste sterrenstelsels die we kennen, gevormd in de eerste vijfhonderd miljoen jaar na de oerknal. Stelsels die allang niet meer bestaan, want het licht dat we zien is miljarden jaren onderweg geweest voordat het door de Hubble-telescoop werd opgevangen. De Hubble kijkt niet alleen vooruit, de ruimte in, maar ook terug in de tijd.

De eerste keer dat ik de *Hubble Ultra Deep Field* zag was in 2006 in de Space Expo, het museum naast de European Space Agency (ESA) in Noordwijk. Dat jaar had ik me voorgenomen huisdichter te worden van de ESA. Ik was al lange tijd gefascineerd door de ruimte. De kosmos was voor mij de plek van het niet-weten, niet-zijn, niet-zien. Het besef daardoor omgeven te zijn, heb ik altijd bevrijdend gevonden.

Ik mailde de Space Expo met de vraag of ik het museum mocht gebruiken als tijdelijke werkplek. Ik schreef erbij dat ik eigenlijk astronomie had willen studeren maar dat het godsdienstwetenschappen werd, met een specialisatie in islamitische mystiek, een andere route naar het mysterie. De toenmalige directeur, Rob van den Berg, stuurde een vriendelijke mail terug. Het was prima als ik af en toe in de Space Expo wilde komen schrijven.

Die foto, de *Hubble Ultra Deep Field*, hing voor een lichtbak vlak bij de ingang van de expositieruimte, in een verder verduisterde gang. Ik heb er ochtenden lang betoverd naar gekeken. De onbevattelijkheid van duizenden sterrenstelsels met daarin honderden miljarden sterren.

Maar het lukte me niet er een gedicht over te schrijven. Ik kwam niet verder dan één strofe. Daarin bracht ik het schervenveld in verband met een joodse scheppingsmythe waarin een vat vol licht in miljarden stukken breekt. Al die stukken vormen, volgens de mythe, uiteindelijk het leven. De mensen, de dieren, zelfs de woorden: heilige scherven licht. In die mythe blijft elke scherf licht heimwee houden naar het vat waarin alles bij elkaar was. Dus ontstaat elke ontmoeting tussen scherven uit verlangen van licht naar nog meer licht, of die scherven nu mensen, dieren, planten of letters zijn.

De gebroken wereld is een verlangende wereld.

Ik leg mijn telefoon weg. Op het plein kondigt een eerste vogel de dag aan, een voorzichtig *prrrjit* – een merel? Een koolmees?

De jongste schreeuwt iets in zijn slaap en ik loop naar de kamer naast de onze. Hij zit rechtop in bed, zijn peutergezicht rood van de warmte. 'Drinken.' Zijn broer ligt in diepe slaap op een doorweekt kussen. Ze zien er anders uit in deze hete nachten: groter, hulpelozer. Als ik even later beneden een flesje uit de afwasmachine haal, valt mijn oog op de plastic tijger op het aanrecht. De tijger die de jongste al weken overal mee naartoe sleept. Van de negen tijgersoorten, las ik laatst, zijn er al drie uitgestorven en de andere zes worden ernstig bedreigd. Ik pak het plastic dier op en gooi het tussen de etensresten in de prullenbak. Ik wil geen tijger in huis die mij confronteert met het feit dat mijn kinderen opgroeien met dieren die niet meer in het wild bestaan als zij volwassen zijn. Op weg naar de trap bedenk ik me, loop terug en vis de tijger uit de prullenbak. Er kleeft een oude rozijn aan zijn rug. Ik spoel hem af, zet hem voorzichtig op het aanrecht. Als de levende tijgers langzaam verdwijnen, is het minste wat we kunnen doen de plastic kopieën bewaren.

Wanneer de jongste zijn fles drinkt denk ik aan het stuk dat ik las over 'spijtmoeders'. Moeders die liever geen kind hadden gehad. Ik betreur mijn kinderen geen seconde, ze zijn het meest gewenste in mijn leven. Maar kijkend naar mijn drinkende zoon voel ik toch een soort berouw. Een spijt die mijzelf overtreft, intergenerationele spijt, als zoiets bestaat. Spijt van de miljarden grote en kleine menselijke beslissingen die hem nu opzadelen met doodsbere toekomstperspectieven. De fles is op, mijn zoon draait zich om en valt in slaap met de onmiddellijkheid die kleine kinderen meester zijn.

Terug in bed googel ik de foto van de *Hubble Ultra Deep Field*. Op het scherm van mijn telefoon maken de lichtscherven minder indruk dan destijds op de grote print in de Space Expo, maar ze blijven prachtig. Je zou ze naar elkaar toe willen vegen, een stralend baken in de duisternis. Volgens die joodse scheppingsmythe is dat precies onze opdracht: scherven verbinden. Woorden, mensen, dieren, planten – alles verknopen tot het weer samenhangt.

Vanuit de mythe bekeken is het allemaal dezelfde gebrokenheid: de klimaatcrisis, de kloof in mijn buurt, het verlies van dieren, schimmels, bomen. Het afgescheiden zijn van datgene waar we eigenlijk mee samenhangen. Een onvermogen ons te verbinden met dat wat ons omringt:

een boom, een oceaan, een ander mens.

Misschien zou ik het gedicht over de *Hubble Ultra Deep Field* eens moeten afmaken. Ik kijk op mijn telefoon, 4.20 uur en nog altijd slapeloos. De kinderen, een verhuizing, de stroomversnelling waarin de wereld lijkt te zitten – ze hebben mijn blik vernauwd. Het is alsof ik alleen nog kan inzoomen op de chaos die zich op ooghoogte afspeelt. Al dat inzoomen heeft me, besef ik nu, vervreemd van iets, van het gevoel onderdeel te zijn van iets groters, mee te kunnen deinen op een ritme dat buiten mezelf ligt. Ik heb me blindgestaard op de vierkante meters om me heen, op het dwingende ‘nu’ van stories en liveblogs, ik ben opgezwollen van alle actualiteit en urgentie. Ik wil krimpen, uitzoomen om weer iets van overzicht te krijgen en de dingen, mezelf, de anderen, op de juiste schaal te zien.

Ik kijk weer naar de scherven op mijn telefoon. De gedachte aan de Hubble helpt tegen het zinken. Ergens boven de aarde zweeft een reusachtig oog dat vier miljard keer beter ziet dan wijzelf. Een gemeenschappelijke pupil, met vereende krachten gebouwd, die voor ons de verte in tuurt. Kan een mens jaloers zijn op een telescoop? Ik voel iets van afgunst. Dag en nacht de ruimte in turen klinkt als de ideale remedie tegen de benauwdheid die ik voel.

THE ATTITUDE OF AN ASTRONAUT

Op een tropische dinsdagochtend sta ik oog in oog met de *Hubble Ultra Deep Field* zoals ik haar veertien jaar geleden voor het eerst zag. Op groot formaat, in de stille, donkere gang van de Space Expo, voor de lichtbak waardoor de sterrenstelsels lijken te stralen. Ik open de notitieapp op mijn telefoon, klaar om alle grote gedachten te noteren die nu ongetwijfeld loskomen.

Maar hoe langer ik naar de vormen en kleuren van al die miljarden buitenaardse werelden kijk, hoe leger mijn hoofd wordt. Het enige dat me te binnen schiet is een citaat van natuurkundige Brian Cox: *'We are the cosmos made conscious.'* De mensheid, zegt Cox, is het bewustzijn van de kosmos. Het universum begrijpt zichzelf via ons. Starend naar de scherven vraag ik me af of het niet ook andersom geldt. De kosmos als middel om onszelf te leren kennen.

Door de verduisterde gang loop ik verder het museum in, naar een grote hal, door lage wandjes verdeeld in afgescheiden ruimtes. Op de achtergrond kosmische synthesizerklanken. Ik ben de enige hier en terwijl ik langs satellietfoto's van de aarde slenter, voel ik me lichter dan ik me in dagen voelde. Ik kijk op mijn telefoon, gelukkig heb ik nog uren voordat David thuiskomt met de kinderen.

In het midden van de hal is een vleugel van het International Space Station (ISS) op schaal nagebouwd. Verderop hangt achter glas het ruimtepak van astronaut André Kuipers, die vanaf de winter van 2011 tot de zomer van 2012 in het ISS verbleef. Ik kom langs een maansteen, een vlag, een hoopje kosmisch stof.

Naast een kleine meteoriet kunnen bezoekers hun neus in een zwarte

doos steken en de geur opsnuiven van 67P/Tsjoerjoemov-Gerasimenko, de ijzige komeet waarop de lander van ruimtesonde Rosetta in 2014 neerstreek om voor de European Space Agency gegevens te verzamelen. Een kleine vooruitblik: een half jaar na dit bezoek aan de Space Expo zal uit de analyse van Rosetta's gegevens duidelijk worden dat het element fosfor op de komeet aanwezig is. Fosfor is een bestanddeel van ons DNA en daarmee een cruciale bouwsteen voor het ontstaan van leven.

Als ik dat nieuws in de winter van 2020 hoor ben ik eventjes ontroerd. De verwantschap tussen mens en komeet, verwaarloosbaar omdat ze zó ver teruggaat in de lijn van leegte naar leven, en tegelijkertijd zo fundamenteel. Want hoogstwaarschijnlijk zijn het kometen als 67P geweest die in hun botsingen met de aarde hier onze meest basale bouwstenen achterlieten. En zonder die bouwstenen geen algen of paarden, of tweevoeters die in een museum in Noordwijk de geur opsnuiven van het kosmisch gesteente dat een deel van onze oorsprong draagt. Een geur – zo blijkt als ik mijn neus in de zwarte doos steek – van bedorven vis en ammoniak.

Terwijl ik de verrotting inadem vraag ik me af of het niet mooi zou zijn als in geschiedenislessen voortaan ook het verhaal van komeet 67P verteld zou worden. Als elk schoolkind verplicht een kwartiertje zou moeten staren naar de gruzige beelden die Rosetta maakte van die buitenaardse klomp, voor het besef dat ook dit ons begin is, dat leven al begon waar het zelf afwezig was. Een komeet als gemeenschappelijke voorouder van alles wat leeft. Zouden we dan anders naar onszelf gaan kijken?

Mijn mijmering wordt onderbroken door een schoolklas. Een groep kinderen van een jaar of acht raast joelend door de hal. Ik loop naar de kantine en even later zit ik aan de thee met Space Expo-directeur Rob van den Berg terwijl op het grasveld naast de ingang een groep kinderen zelfgeknutselde waterstofraketten afschiet.

Aan de muren om ons heen hangen gesigneerde portretten van astronauten die ooit in dit museum op bezoek kwamen. Velen van hen heeft Van den Berg persoonlijk ontmoet. Ik speur de gezichten af op zoek naar iets van een overeenkomst. Hebben deze ruimtevaarders een gemene deler? Een karaktereigenschap waarover ze allemaal beschikken?

Van den Berg denkt even na over mijn vraag. 'Vriendelijkheid', zegt hij dan. Als je op een paar vierkante meter zit samengepakt moet je in de

eerste plaats aardig zijn voor elkaar. 'En er is nog iets', zegt hij terwijl zijn blik langs de portretten glijdt. Het feit dat ze de aarde van een afstand zagen was volgens deze astronauten het indrukwekkendste aspect van hun ruimtereis. Bij terugkomst hebben ze zich vrijwel allemaal ingezet voor hun planeet, vertelt hij. Ze werden ambassadeurs voor duurzaamheid, dierenwelzijn, plasticvrije oceanen.

Ik bestudeer de gezichten aan de muur. '*We are all astronauts on spaceship earth*', schreef de beroemde Amerikaanse architect en toekomstdenker Richard Buckminster Fuller, die in 1983 stierf. In de jaren vijftig, nog voor er iemand de dampkring had verlaten, schreef hij dat we verkeerd omgaan met de aarde omdat we haar niet als een geheel zien. Als we maar zouden zien waar we zijn, op een klein rond schip in een oceaan van ruimte, zouden we volgens hem anders gaan denken en anders gaan leven. Circulair, planetair, niet langer alsof het leven een bron is die eindeloos kan worden uitgeput. Een schip moet je onderhouden, op de juiste manier besturen.

Het beroemde inzicht van Buckminster Fuller is in de loop der jaren grijsgedraaid maar in deze kleine kantine begrijp ik het ineens opnieuw, van binnenuit, zoals dat soms gaat met gemeenplaatsen.

En al deze mannen aan de muur, o wacht ik zie daar een vrouw, zagen in één oogopslag wat Fuller wilde dat wij allemaal zouden zien. De aarde als een compact en kleurig schip in de ruimte.

Als ik deze gedachte met Van den Berg deel, lacht hij. 'Misschien kun je zeggen dat ze door astronaut te worden in de ruimte ook astronaut op aarde werden.' Hij verontschuldigt zich, hij moet weer aan het werk.

Ik kijk op mijn telefoon, zie dat ik de bus naar het station net gemist heb en besluit hier in de koele kantine op de volgende te wachten. Ik sta op en bekijk de namen onder de portretten. Volgens Van den Berg heeft wat ze daarboven zagen hen dus voorgoed veranderd. Zou iets van hun overweldigende ervaring te transporteren zijn naar de dampkring? Een voor een googel ik de ruimtevaarders. Twee uur later zit ik nog steeds achter mijn laptop aan de kintinetafel.

Ik vind de astronaut die God ontmoette in een lege krater. Ik vind de astronaut die zei dat niemand onveranderd terugkeert uit de ruimte. Ik vind de eerste astronaut die huilde op de maan. Ik vind de astronaut die in het maanstof stond, uitkeek op waar hij vandaan kwam en zei: 'Ik dacht dat we de maan gingen ontdekken maar nu ontdekken we de aarde.'

Ik vind een video van de Nederlandse astronaut Wubbo Ockels die op zijn sterfbed nog enkele woorden tot een camera richt. 'Jullie zijn je niet bewust van het gevaar waarin jullie leven. Onze aarde heeft kanker, ik heb ook kanker, en de meeste mensen met kanker gaan dood.' Hij spreekt in een Engels dat hoekig en Hollands klinkt, wat de video op de een of andere manier extra kwetsbaar maakt. Bleek en buiten adem roept hij de mensheid op de wereld te bekijken zoals een astronaut dat doet. Van een afstand, als een samenhangend geheel waarmee wij onlosmakelijk verbonden zijn.

Het is een droevig tafereel; de doodzieke astronaut die met zijn laatste adem een stervende wereld wil behoeden voor de ondergang. Maar aan het eind van zijn verhaal schittert de hoop. We kunnen het, zegt hij, met gebarsten stem. 'Als je *the attitude of an astronaut* hebt, begin je van de aarde te houden op een manier waarop andere mensen dat niet kunnen en als je echt van iets houdt, wil je het niet verliezen.'

Als het filmpje is afgelopen klik ik nogmaals op 'afspelen'. The attitude of an astronaut. Even voel ik me opgetild, voel ik hoe ik zittend in deze kantine door een zonnestelsel zweef, een flits van de gigantische ruimte om me heen. Uitzicht.

Ik scrol verder, klik en luister naar de ruimtevaarders die buiten de dampkring werden overvallen door liefde voor de planeet, door het verlangen haar te beschermen, door een groot gevoel van heilheid.

'Het doet iets met je', zei astronaut Edgar Mitchell toen hij in 1971 terugkeerde van zijn maanreis met de Apollo 14. Er was hem daarboven iets groots overkomen. Een overweldigend besef van de verwevenheid van al het leven en een intense afkeer van de manier waarop wij met dat leven omgaan. 'Je zou een politicus bij z'n nekvel willen grijpen, hem een paar honderdduizend kilometer de ruimte in willen slepen en zeggen: "Kijk daar nou, klootzak"', vertelde hij in een interview.

Op de terugweg van de maan naar huis had Mitchell zich op 'subatomair niveau' verbonden gevoeld met de rest van de crew, met de raket waarin hij zat en met de duisternis buiten. Hij besepte toen, zou hij later zeggen, hoe alles om hem heen ooit was ontstaan in de hitte van een oeroude ster. Hoe alles in essentie buitenaards is, via kosmische botsingen op aarde belandt.

Verschillen vallen weg, zei de ruimtetoerist Anousheh Ansari bij haar terugkeer op aarde tegen een journalist. Ansari, een steenrijke ondernemer,

vloog in 2006 als burger met twee astronauten in een Russische raket mee naar het International Space Station. Het uitzicht daar was volgens haar levensveranderend. 'Wat overblijft is geen thuis, geen land, geen afkomst of familie; het is dat alles en meer dan dat ineen.'

Er blijkt voor deze verpletterende ervaring in de ruimte een officiële naam te bestaan: het overzichtseffect, gemunt door de Amerikaanse schrijver Frank White. In de korte documentaire *Overview* vertelt White hoe hij de getuigenissen van dertig astronauten naast elkaar legde. Kern van die getuigenissen bleek een bewustzijnsverandering bij de aanblik van de aarde.

Whites onderzoek stamt uit de jaren tachtig, twintig jaar na de beroemde Space Race tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, toen mensen voor het eerst naar de maan vlogen. In de beginjaren van de bemande missies lijkt er voor deze zachte kant van de ruimtevaart weinig aandacht te zijn geweest, ik kan er in elk geval geen artikelen of onderzoeken over vinden. Misschien dat het te veel vloekte met het beeld van de koelbloedige astronaut die vlaggen plant en stappen in het maanstof zet.

White somt in zijn onderzoek de overlappende kenmerken van de bewustzijnsverandering op, die inderdaad weinig doen denken aan raketten en ruimteraces: liefde voor de aarde, een verlangen om onze planeet te beschermen, een ervaring van verbondenheid met alles wat leeft. Volgens White is deze bewustzijnsverandering in veel gevallen blijvend gebleken.

Dit is precies wat ik wil! Een afstand waarop ik eindelijk het overzicht weer vind, mezelf weer in verhouding zie tot het geheel waarvan ik onderdeel ben. En vooral: een ervaring die mij de ruimte teruggeeft en die beklijft, het tegenovergestelde van de benauwdheid die me al weken in de greep heeft. The attitude of an astronaut.

Ik wil hier meer over weten, bestel een koffie bij de kantine medewerker en schuif weer achter mijn laptop. Online vind ik een vervolgstudie naar dit overzichtseffect, van de Universiteit van Pennsylvania. Het onderzoeksteam, een groep psychologen, heeft uitgezocht wat de precieze omstandigheden zijn waaronder het effect optreedt. Vreemd genoeg blijkt het met name de grote fysieke afstand te zijn die zorgt voor het gevoel van emotionele nabijheid tot de aarde. Afstand brengt dus nabijheid. Op een

bepaald punt ben je blijkbaar zo ver weg van wat je ziet dat je het met een nieuwe blik aanschouwt.

De onderzoekers stellen verder vast dat staren naar de aarde een therapeutische waarde kan hebben. Het voorziet in iets waar de moderne mens een chronisch gebrek aan heeft: 'awe'. Een woord dat zich moeilijk uit het Engels laat vertalen: 'overweldiging' misschien, maar in die Nederlandse vertaling klinkt weinig van de verwondering door die het Engelse 'awe' in zich draagt. Een combinatie van letters die de mond als vanzelf doet openvallen.

Verderop in het onderzoek valt de term 'transcendent'. Toen de onderzoekers de beschrijvingen van de astronauten vergeleken met die van mensen met mystieke ervaringen ontdekten ze veel overeenkomsten. Astronauten als een kluitje mystici, cirkelend om de planeet, compleet onthecht en toch nabij.

De kantine medewerker komt naar mijn tafel gelopen. 'We gaan zo sluiten', zegt ze. Ik knik, ik moet gaan, ik had allang moeten gaan, ik moet nog boodschappen doen voordat David en de kinderen thuis zijn.

Ik lees mijn aantekeningen over het onderzoek uit Pennsylvania nog één keer door. Nabijheid voelen door afstand te nemen. Uitzoomen om te begrijpen wat zich pal voor je neus afspeelt. Jezelf losknippen om te ervaren hoe diep je verbonden bent met de plek die je inneemt.

De ruimtevaarders die in de documentaire *Overview* aan het woord komen zien het als hun missie om hun inzichten op aardbewoners over te dragen. Maar hun spectaculaire vlucht verschilt nogal van mijn dagelijks gedraai om de zon. Zou ik net zo vatbaar zijn voor die ervaring als een getrainde astronaut tijdens zijn of haar langverwachte ruimtereis?

Straks zit ik weer in de ochtendhitte in de kleine voortuin die steeds verder verpietert door de droogte. Straks breekt de wereld weer in stukken op de profielen die ik volg, op de nieuwssites, op ons plein. Straks zit ik weer in de voortuin tussen plastic dinosaurussen WHAAAAHAAA te roepen, WAAHAHAAA IK BEN EEN DEINONYCHUS. En als de oudste roept dat hij later een parasaurolophus wil worden, en de jongste een tyrannosaurus rex, zal ik me weer moeten inhouden om niet te zeggen dat wij inderdaad de dino's zijn van onze tijd: een uitstervende soort.

Ik pak mijn spullen en loop in het harde middaglicht naar de bushalte.